

SUR ÇOCUK VE KADIN DOSTU ORTAM PROJESİ

SÜREGELEN ÇATIŞMALI SÜREÇTE PSİKO- SOSYAL DESTEK

SUR ÇOCUK VE KADIN DOSTU ORTAM PROJESİ

SÜREGELEN ÇATIŞMA SÜRECİNDE PSİKO-SOSYAL DESTEK

Yazan: Murat Burtakuçin

TEŞEKKÜR

Bu raporun konusu olan psiko-sosyal çalışmanın yürütülmesinde; çalışmanın başından itibaren aileler ve çocuklar ile birebir temas kurarak çalışmanın temel sorumluluğunu alan, çocuklarla birebir çalışma yürüten, görüş ve öneri sunan, değerlendirme ve eleştiriyle ufuk açan, Arzu Akar, Dersim Mutlu, Derya Nergiz, Dilan Fidancı, Dilek Erik, Ebru Demir, Fatma Gündoğdu, Gülan Yaklav, Mehdi Tokar, Mesut Sümerkan, Murat Burtakuçin, Newroz Yılmaz, Ömer ALKUM Özlem Yılmaz, Ümran Baturay çalışma boyunca gösterdikleri performans ve emeklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Psiko-sosyal destek çalışmasını yürüten bu ekibe verdikleri eğitimlerle katkı sunan Adnan Turan ve Mehmet Emin Gün'e de teşekkür ederiz. Fidanlık Ezidi kampı deneyimleri sonrasında oluşturulan modülden de yararlanmak bizim için ufuk açıcı oldu. Fidanlık Ezidi Kampı deneyimleri sonrasında modülün oluşturulmasında emeği geçen herkese teşekkürü borç biliriz.

GİRİŞ

2015'ten başlayıp 2016'ya vararak Sur'da devam eden sokağa çıkma yasakları ve süregelen çatışmalı dönemde Diyarbakır'da yaşayan bireyler olarak sosyal, ekonomik, fiziksel ve belki de en önemli olarak ruhsal bir çöküş yaşamak adeta kaçınılmaz olmuştur. Elbette bu durumdan şehrin tümü hatta bölgenin tamamı etkilenmişken çatışmaların yoğunluklu sürdüğü (Sur, Cizre, Nusaybin, Silvan, Şırnak gibi) yerleşim yerlerinde yaşayanlar için durum daha ciddi boyutlarda yaşanmıştır. Çatışma ve savaş, insanların ruhsal ve maddi hayatlarında, sosyal yaşamlarında, zihin dünyalarında büyük bir tahribat yaratır. Bu durum, savaşın herhangi bir tarafı olmayan çocuklar üzerinde en büyük yıkıcı etkilerini göstermekten kaçınmaz.

İster toplum bazında ister evrensel dünyada savaş ve şiddetin yaşandığı her yerde fiziksel, emosyonel, psikolojik ya da sosyal olarak en ağır yaraları alanların başında hiç şüphesiz çocuklar gelmektedir (Özdemir, 2017).

Diyarbakır'ın Sur ilçesi tarihi geçmişe sahip olmasına karşın sosyo-ekonomik olarak -Bağlar ilçesi ile birlikte- Diyarbakır'ın diğer ilçe/bölgelerinden görece daha düşüktür. Diyarbakır merkezde, özellikle de Sur ilçesinde 2015 sonlarından başlayarak 2016'da devam eden sıcak çatışma döneminde var olan olumsuz sosyo-ekonomik durum çatışmalar ile birlikte yok olma seviyesine ulaşmıştır. Sokağa çıkma döneminde Sur'da çalışan esnaf ve işçinin dükkanların kapanmak zorunda bırakılmasından dolayı maddi gelirlerinin kesilmesiyle birlikte, göç etmek zorunda kalarak bunun üstüne ek masrafların çıkması ekonomik anlamda büyük darbe almalarına neden olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği'nin 30 Haziran 2016'da *Hasar Tespit & Zorunlu Göç Raporu*'nda; Sur'dan göç etmek zorunda kalan 5440 aileden 1660'ı Sur'un diğer mahallelerine, 1245'i Yenişehir'e 955'i Kayapınar'a, 1580'i Bağlar'a yani çoğunluğu Diyarbakır kent merkezindeki diğer ilçelere göç ettiğini bildirmiştir. Yine raporda UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak tescillenen Diyarbakır Surları I. Tampon Bölgesi içinde yer alan tescilli tarihi yapıların büyük bir bölümü kullanılan ağır silahlar nedeniyle zarar gördüğü, sürmekte olan yıkım nedeniyle Roma döneminden kalan tarihi sokak dokusunun büyük oranda ortadan kaldırıldığı belirtilmiştir.

Uluslararası Af Örgütü'nün *'Zorla Yerinden Edilen ve Mülksüzleştirilenler: Sur Sakinlerinin Evlerine Geri Dönme Hakkı'* başlıklı raporuna göre ise 24.000 Sur sakini göç etmek zorunda kalarak hem ev hem işlerini kaybettiklerinden daha da yoksullaşmışlardır.

Yine bu süreçte binlerce çocuğun farklı şekillerde eğitimi aksamış, kimi çocuklar bu süreç sonrası eğitim hayatlarını bitirerek çalışma hayatına katılmışlardır. Bir yıla yakın yürütülen bu çalışmada bu vb. durumlar ile karşılaştık. Buna paralel olarak Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda da *'Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü yerinden edilen aileler, yerinden edilmenin en olumsuz sonuçları arasında bu durumun çocuklarının eğitimi üzerindeki olumsuz etkisini dile getirdi ve çocuklarını eğitimi için endişeli olduklarını aktardılar.*

Aileler, yerlerinden edilmeden önce de Sur'da güvenliğin sağlanamaması nedeniyle çocuklarının okula devam edemediğini anlattı. Aileler sıklıkla, çocuklarının eğitimini evlerini terk etmelerine neden olan bir faktör olarak değerlendirdi.80 ancak yerinden edilmenin yarattığı travma, yeni çevreye uyum sağlama zorluğu ve ekonomik güçlükler dâhil olmak üzere ailelerin eğitim masraflarını karşılamasına engel olan muhtelif sebepler de yerinden edilen çocukların okullarına aksatmalarına neden oldu. Bazı çocuklar ise yerinden edildikten sonra okula geri dönmedi. Yetkililer, çocukların eğitimlerine devam edebilmesi için bazı adımlar attı. Valilik, Uluslararası Af Örgütü'ne, Sur'da sokağa çıkma yasağının uygulandığı altı mahallede bulunan altı okula kayıtlı 4,784 öğrencinin 1,927'sine, Haziran 2016 itibariyle devamlı eğitimle bağlantılı bir gider kalemi olan ulaşım konusunda yardım yapıldığını ve ücretsiz ulaşım sağlandığını aktardı. Geri kalan 2,857 öğrencinin ise yeni okullarına kayıt oldukları, ancak herhangi bir ulaşım yardımı almadıklarını ifade edildi. Bu veriler, sivil toplum örgütlerinin anlatımlarıyla çelişiyor. Nisan 2016'da, Belediye adına bir sivil toplum örgütü tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, yerinden edilen öğrencilerin yalnızca üçte biri eğitimlerine devam ediyordu.81 Eğitim sendikası Eğitim-Sen'in paylaştığı bilgiler göre ise Sur'da sokağa çıkma yasağı uygulanan bölgede toplam 15 okul ve 7,450 öğrenci vardı. Ya yerinden edilmenin yarattığı travma nedeniyle ya da yeni okullarına uyum sağlayamadıkları için okula devam etmeyen öğrenciler tespit edildi.82 Uluslararası Af Örgütü ile görüşen ailelerin büyük bir çoğunluğu, okul çağındaki çocuklarının Mayıs ayı itibariyle eğitimlerine geri döndüğünü; ancak yerinden edilen çocuklara yönelik ücretsiz ulaşım yardımından haberdar olmadıklarını söylediler.83 Yerinden edilen ailelerle anket çalışması gerçekleştiren bir sivil toplum örgütü ise Uluslararası Af Örgütü'ne, yerinden edilen ailelerin çocukları teorik olarak okullara kayıt yaptırmış olsalar da, yerinden edilmenin yarattığı karmaşa ve ekonomik güçlüklerin, çocukların aylar boyunca okuldan geri kalmasına neden olduğunu anlattı. Sivil toplum örgütü temsilcileri, ayrıca, okula gitme oranları erkek çocuklarından hâlihazırda daha düşük olan kız çocuklarının durumunun özellikle vahim olduğunu aktardı. Yerinden edilen ailelerin daha büyük bir güvencesizlik ve daha fazla ekonomik güçle karşı karşıya olması nedeniyle, okuldan ayrılan kız çocuklarının, erken yaşta ve zorla evlendirme karşısında daha kırılgan bir konumda olduğunu da ifade etti.''' diye geçmektedir.

Yine UNICEF'in araştırmalarına göre dünya genelinde çatışma bölgelerindeki her dört çocuktan biri okula gidemiyor.

PSİKO-SOSYAL ÇALIŞMAYA DAİR BAŞLICA KAVRAMLAR

Travma

Fiziksel ve psikolojik bütünlüğümüzü tehdit eden her türlü olay travma olarak adlandırılabilir. Yaşamımıza, vücut bütünlüğümüze, zihin dünyamıza, inanç sistemlerimize, sevdiğimizimize yönelik bir tehdit söz konusudur. Travma, hiç beklemediğimiz bir anda ve ne yaparsak yapalım asla hazırlıklı olamayacağımız bir şekilde, bütünlük ve süreklilik gibi, varlığımızı yasladığımız temel hayat referanslarımıza inen ani bir darbedir. Geçmiş ve gelecek algısından belli bir süreliğine bizi koparan bir durumdur. Türk Psikiyatri Derneğinin tanımına göre; "Kişiyi aşırı korkutan, dehşet içinde bırakan, çaresizlik yaratan, çoğu kez olağandışı ve

beklenmedik olayların yol açtığı etkilere ruhsal travma diyoruz.” İnsan hayatında sıkıntı ve üzüntü yaratan pek çok olay olur, ancak bunların tümü ruhsal travma yaratmaz.

Olay, korku, dehşet veya çaresizlik hissi yaratmışsa ve olayda, kişinin kendisinin veya yakınının ölüm veya yaralanma tehlikesi varsa bu durum ruhsal travma olarak adlandırılır.

Bu tanımlamaya göre ileri yaşta bir yakınımızın yıllarca süren bir hastalık sonrasında ölümünün ruhsal travmaya yol açma ihtimali daha düşük iken, insanın bir yakını beklenmedik biçimde –örneğin trafik kazasında veya çatışmada- kaybetmesi daha fazla travmatik etki yapar.

Hangi Olaylar Ruhsal Travmaya Yol açar?

Ruhsal sorunlara yol açtığı bilinen travma türleri şöyle sıralanabilir:

- * Doğal afetler (deprem, sel, yangın)
- * İnsan eliyle yapılan travmalar (savaş, işkence, tecavüz)
- * Kazalar (iş, trafik)
- * Beklenmedik ölümler
- * Ciddi-ölümcül hastalıklara yakalanma

Toplum içinde ruhsal travmaya yol açan olaylar çok yaygındır. Araştırmalar her iki kişiden birinin bu tür olaylarla hayatında en az bir kere karşılaştığını gösteriyor. Ruhsal travmayla karşılaşma şansı herkes için eşit değildir. Suç oranının yüksek olduğu yerlerde yaşayanlar, başka ruhsal hastalığı veya alkol-madde bağımlılığı olanlar, süregelen çatışma ortamında yaşayanlar, askerler, polisler, itfaiye personeli olanlar korkutucu olaylarla daha sık karşılaşır. Travmaya neden olan olaylar arasında en karmaşık ve sorunlar yumağına dönüşen durum insan eliyle yapılan travmalardır. Burada öfke ve öç alma duyguları travmayı yaratanlara veya bu öfke ve öç almanın yönlendirilmiş biçimde başkalarına yönelmesi söz konusudur.

Kayıp

Çocukların savaşta yaşadığı kayıplar; anne, baba, kardeş, akraba, arkadaş kaybı, mülkiyet kaybı, rutin yaşamın kaybı ve kültür kaybını içermektedir.

Mülkiyet kaybı

Çocuklar savaştan dolayı, sahip oldukları mülkiyeti kaybedebilirler. Bazen görece rahat koşullarından yoksulluk ve mahrumiyet koşullarına düşebilirler. Bazen yaşadıkları ev tahrip olurken yaşadıkları mahalle, oynadıkları oyuncaklar, ev hayvanları ve en yakın bildik çevreleri tanınmaz bir hale gelebilir. Dolayısıyla çocuklar savaş sebebiyle bildik bir çevrede olmanın getirdiği rahatlık ve güven duygusunu kaybederler.

Rutin yaşamın kaybı

Çocukların öncelikli ebeveynleri tarafından olmak üzere yakın çevresi tarafından sevilme, korunma, beslenme, bakımının yapılması günlük rutinleridir. Savaştan kaçan, savaştan dolayı yakınlarını kaybeden, kaybetmediği takdirde yakınlarından ayrı düşen çocukların rutin yaşamı sekteye uğrar.

İnsanlar, özellikle de çocuklar için rutin yaşamın saldırıya uğraması ruhsal olarak zedeleyici bir durumdur. Bu rutin yaşamın savaş, göç, kayıp vb. olumsuz durumlar sonrası sekteye uğraması kuşkusuz daha yıkıcı bir etki bırakacaktır.

Kültürel devamlılığın kaybı

Savaş sosyal yaşamın her katmanını doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Yaşanılan toplumda süregelen ritüelleri çocuklar da öğrenerek benimser ve sahiplenirler. Ebeveynlerin o topluma ait önemli gün, bayram gibi ritüelleri sürdürmesinin çocukları rahatlatıcı bir işlevi vardır. Ancak yaşam ritüellerini kuşatan anlam ve duygular ebeveynlerin korkuları ve kaygıları dolayısıyla sekteye uğrayabilir, değişebilir. Koşullar ritüelleri sürdürmeyecek, çocuklar için önemli olan kutlamaları unutacak kadar kötüleşebilir. Bazen savaşlar nesiller boyu sürer ve çocukluk ritüelleri uygulanmaz hale gelir, değiştirilir veya hatırlanmamak üzere unutulur.

Yakınların kaybı

Çocuğu daha anne karnından itibaren koruyan, besleyen, güvenli bir ortam sunan annedir. Bu durum çocuk doğduktan sonra diğer ebeveynlerin de belli miktarlarda bu görevi üstlendiği bir durum olarak gelişir ve doğal olarak çocuk ile ebeveynler arasında güçlü bir bağ oluşur.

Çatışma zamanlarında çocukların sevdikleri insanlar yaşamlarını kaybedebilir. Yaşam kaybı olmasa dahi zaman zaman çocuklar ebeveynlerinden ayrı düşebilirler. Çocuklar en az bir ebeveyn, bir ya da daha fazla kardeş ve geniş aileden en az birisini kaybedebilir.

Örneğin; aile başka bir yere kaçmak zorunda kaldığında çocuklar yaşanan kaos sebebiyle kaybolabilir, ebeveynlerden ve yakınlarından ayrı düşebilirler. Bu da onları, hayatta kalmak için yalnız başına çaba göstermek zorunda bırakabilir. Böyle zamanlarda kendilerini önemseyecek ve zorluklarla başa çıkmada onlara destek olacak kişilere ihtiyaç duyarlar.

Göç etme, çatışma ortamından uzaklaşma zamanlarında da yine çocuklar yanlarında bir yetişkin olmadığı anlar için bazı zorluklar yaşayabilirler. Bazen çocuk okuldayken aile aceleyle kaçmaya zorlanabilir ya da aile çocuğu güvenliği için çatışma boyunca yabancı birine emanet etmek zorunda kalabilir.

Ayrıca; yaşam koşulları bazen ailelerin baş etme kapasitesini aşar. Ebeveynler çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşayabilir. Ya da çocukların bakımıyla ilgilenen kişiler hastalığa yakalanabilir, öldürülebilir veya alıkonulabilir. Yine tüm bu durumlar çocukları, savaşın tüm etkileri ile yalnız baş etmek zorunda bırakabilir.

Kaybın çocuklar üzerindeki etkileri

Çocuğu daha anne karnından itibaren koruyan, besleyen, güvenli bir ortam sunan annedir. Bu durum çocuk doğduktan sonra diğer ebeveynlerin de belli miktarlarda bu görevi üstlendiğı bir durum olarak gelişir. Ebeveynlerin çocuğun hem fizyolojik hem duygusal ihtiyaçlarını karşılamasıyla çocuk ve ebeveynler arasında doğal olarak çok güçlü bir bağ oluşur. Bununla bağlantılı olarak çocuklar için ebeveynler çok önemli bir yere sahip olurlar. Çocuklar çevrelerindeki diğer insanlarla da sürekli gelişen duygusal olarak koruyucu bir bağ kurarlar. İkinci Dünya Savaşı sürecinde çocuklarla yapılan bir araştırma, çocukların duygu durumlarının ebeveynlerinin onların yakınında olup olmamalarıyla ve bildik çevrelerinde yaşamaya devam edip etmemeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Freud & Burlingame, 1943; akt: Bragin, 2007).

Evlerini ve yaşam rutinlerini kaybeden çocuklar tehlikede olduklarını hissettiklerinde daha çok ilgi isteyebilirler. Bu tür zamanlarda kendilerini daha savunmasız hissederler. Özellikle sevdikleri birini kaybettiklerinde bu durumla baş etmeleri çok zor olur ve olumsuz davranış ve tutum geliştirme eğilimleri artar.

Yas süreci

Yas sevilen birinin ölümü nedeniyle oluşan doğal bir tepkidir. Kaybı yaşayan kişiye, ölen kişiyle olan ilişkiye ve ölüm biçimine göre değişkenlik gösterebilmekle birlikte yas süreci 5 temel evreden oluşmaktadır:

Yasın belirtileri

1.evre (inkar): Birkaç saat-birkaç hafta arasında değişebilen bu evrede kişi ölümün gerçekliğini kavramakta zorlanır. Yaşadıkları karşısında şaşkın, donuk, tepkisiz olabilir, boşluk ve gerçek dışılık duyguları yaşayabilir. Bu dönemde hatırlamada güçlükler, bedensel belirtiler görülebilir. Bu aşamada çocuklar yakını olan kişinin öldüğünü kabullenemezler.

2.evre (Yadsıma): Kişi kaybın acısını giderek daha fazla hisseder, yoğun üzüntü ve özlem duyguları yaşar, ölen kişiyi arar, ağlamalar ve öfkelenmeler olur. Öfke, huzursuzluk, korku ve heyecan, konsantrasyon güçlüğü, ilgi duyulan ve keyif alınan şeylere yönelik isteksizlik görülebilir. Zihin ölen kişiyle ve ölümle meşguldür. Bu evre günler-haftalar boyu devam edebilir.

3. evre (Pazarlık): Çocuklar bu aşamada kaybettikleri kişinin geri dönmesi için “pazarlık” ederler. Örneğin; eğer çok uslu bir çocuk olursa, ölen kişinin geri döneceğine inanırlar

4.evre (Depresyon): Kaybın geri dönmeyeceği gerçeğinin giderek fark edilmesiyle ümitsizlik ve çaresizlik duyguları ortaya çıkar, buna bağlı olarak yorgunluk-bitkinlik, isteksizlik ve ilgi kaybı ön plandadır. Hatta çocuklar eğer üzgün olmayı bırakırlarsa ölen kişiyi sonsuza dek unutacaklarına ve daha da yalnız ve çaresiz kalacaklarına inanırlar.

5.evre (Kabullenme): Aylar içinde ölümün kesinliğinin ve sonuçlarının kabullenilmesiyle kişinin özlem ve üzüntü duygularının yoğunluğu giderek azalır. Ölen kişinin anıları yitirilmemekle birlikte, kişi kayıptan önceki haline döner, yaşamını yeniden düzenler, geleceğe dair umutlar ve tasarılar yeniden kazanılır.

Bazen sevilen kişinin ölümü ani, beklenmedik bir şekilde, özellikle bombalama, savaş, şiddet gibi olayların sonucunda gerçekleştiğinde ve/veya kişi bunlara tanık olduğunda yas süreci karmaşık bir hal alabilir, yas belirtileri daha şiddetli olabilir ve daha uzun sürebilir. Bu süreci **travmatik yas** olarak adlandırabiliriz.

Yas sürecinde şu belirtiler görülebilir

Bedensel tepkiler: Baş ağrısı, göğüs ağrısı ve göğüste sıkışma hissi, boğazda düğümlenme, yutkunma güçlüğü, açlık hissi, bulantı, kusma, kabızlık veya ishal, nefes darlığı, çarpıntı, adet düzensizlikleri, kaslarda seyirme, gerginlik ve kasılmalar, uyku düzensizlikleri, iştah değişiklikleri, halsizlik ve yorgunluk

Duygusal tepkiler: Ölümü inkar etme, üzüntü, ağlama, özlem, öfke, sıkıntı, güvensizlik, tedirginlik, aklını yitireceği-delireceği korkusu, hayata karşı ilgi ve istek kaybı, hiçbir şeyden zevk alamama, hiçbir duygu hissedememe, geleceğe dair umutsuzluk ve karamsarlık, yalnızlık, çaresizlik.

Ruhsal tepkiler: Ölen kişinin hala yaşadığını, var olduğunu hissetme, sesini duyma, hayalini görme, hayat ve ölüm kavramlarını sorgulama

Bilişsel tepkiler: Ölen kişiyi ve ölümü düşünme-düşünmeye engel olamama, kendini suçlama, kendine kızma, pişmanlık, ölüm anını tekrar tekrar hatırlama, hatta çok canlı bir biçimde yaşama, kararsızlık, dikkatini toparlamakta zorlanma, bellek sorunları

Davranışsal tepkiler: Amaçsız bir aşırı hareketlilik, kendini tamamen başkalarına yardıma adayarak kaybın acısından kaçınma, insanlardan uzaklaşma ve görüşmek istememe, ölen kişinin eşyalarına, bulunduğu yerlere aşırı yönelme veya bunlardan uzak durmaya çalışma, mezara sık gitme veya gidememe, alkol ve/veya ilaç kullanma, cinsellikle ilgili değişiklikler.

İkincil travma

İkincil travma herhangi bir travmayı izleyerek insanların kendi başlarına gelenlerden kendi kendilerini sorumlu tutmaları ya da başkaları tarafından sorumlu tutulmalarıdır (Janoff-

Bulman 1982). Kişinin yakınının bir travma yaşaması ya da travmaya doğrudan veya dolaylı olarak şahit olmak olarak açıklayabiliriz.

HAZIRLIK VE PLANLAMA

Eğitmen seçimi

Lotus Genç Alan Derneği çalışmaya başlamadan önce kendi sosyal medya hesapları üzerinden gönüllü eğitmen ilanına çıkarak mesleki uygunluk, çocuklar ve kadınlar ile çalışabilecek kolaylaştırıcılara ulaştı.

SÖZLEŞME

Tarih:

MADDE 1. TARAFLAR:

- a. Lotus Genç Alan Derneği**
- b.**

MADDE 2. TANIMLAR

- c. İşbu Sözleşme Metni içerisinde; Lotus Genç Alan Derneği,**

..... ise gönüllü, Gönüllü ve Lotus Genç Alan Derneği ise kısaca TARAFLAR, üretim konusu ise ;

Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki

çocuklara psikososyal destek çalışması olarak anılacaktır.

MADDE 3. SÖZLEŞMENİN KONUSU

“ **Sur Kadın Ve Çocuk Dostu Ortam** ” Projesi çerçevesinde 04-15 arası yaş grubu çocuk ve yetişkin kadınlar ile psikososyal

destek amaçlı faaliyetlerde bulunmak.

MADDE 4. METODOLOJİ

İskenderpaşa mahallesi, Yalıbahçe1 sok. Karadeniz Apartmanı adresinde belirlenen gün ve saatlerde psikososyal destek

çalışması yürütmek.

MADDE 5. SÜRE VE SORUMLULUKLAR

- Belirlenen süre 30 Mayıs 2017- 30 Mayıs 2018 tarihleridir.
- Ailelerle görüşme yapmak, çocukların durumlarına dair veri toplamak.
- 10 çocuktan oluşan grup çalışmalarını 2 ay boyunca düzenli bir şekilde sürdürmek.
- Belirlenen saatlerde çalışma alanında hazır bulunmak.
- Belirlenen saatlerde çalışma alanında bulunulmadığı durumlarda gün sorumlularına en az 1 gün önceden haber vermek.
- Tarafların kontrolü dışında çalışmaların ertelenmesi durumunda anlık haber vermeler geçerlidir.
- Partnerler ile 2 aylık çalışma programı hazırlamak ve gün sorumlularıyla paylaşmak; her çalışma günü için 2,5 saatlik çalışma yürütmek, çalışmaya hazırlıklı gelmek.
- Haftalık her çalışma sonrasında çocuklarla ilgili yapılan gözlemlerin ve etkinlik değerlendirmelerinin dökümünü yapmak.
- Aylık olarak süper vizyon sonrası demografik verileri koordinasyon ekibiyle paylaşmak.
- Yaş grubu toplantıları, süper vizyon ve eğitim programlarına katılmak.
- Gönüllüye çalışmaya gelinen gün için haftalık 100TL harcırah ödemesi ay sonunda yapılacaktır.

- Mazeretsiz 1 gün, mazeretli 3 gün çalışmaya katılmama durumunda sözleşmenin hükmü yoktur.

Ad Soyad

İmza

NOT: Madde 4'te belirtilen çalışma yeri adresi daha sonra camı kebir mah. Yücel Sok. Zinciriye Konağı olarak değişmiştir.

Eğitmen eğitimi

Çalışma başlamadan önce kimi eğitimlerle (hassas gruplarla çalışma, çocuklarla iletişim) birlikte kolaylaştırıcıları güçlendirme çalışmaları gerçekleştirildi. Bu eğitimlerde uygulanan etkinlik ve oyunlar oldukça işlevsel ve çalışmalarda kolaylaştırıcılara yararlı olmasının yanında, kolaylaştırıcıların geri bildirimlerinden bu eğitimlerin kolaylaştırıcıların ruhsal sağaltımlarına yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Bu eğitim ve etkinliklerin kolaylaştırıcılara olumlu etkisinin olması; kolaylaştırıcıların da yaşanan çatışmalı süreçte Diyarbakır'da yaşadıkları için çatışmalardan etkilendiği sonucu çıkarılabilir. Bu minvalde eğitimlerde kolaylaştırıcılarla yapılan etkinlik ve oyunlar artırılıp çeşitlendirilse daha yararlı olunabilirdi.

Çocukların gelişim düzeyleri ve yaşlarına göre çocuklara yaklaşım farklılık gösterebilmektedir. Çalışmanın büyük kısmı çocuklarla yürütülen psiko-sosyal çalışmalardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda eğitimlerin içeriğinde pedagojik temel eğitimlerin olması yine yarar sağlayacaktı. Oyun terapisi ve sanat terapisi alanlarında yetkin kişilerden eğitim olanağı olsa çocuklar ile çalışmalarda daha iyi sonuçlar ortaya çıkabilirdi.

Çalışmanın Yürütüleceği Mekan

Mekan olarak Diyarbakır'ın Sur ilçesinde uygun bir yerin bulunup çalışmanın burada yürütülmesi planlanmıştır. Göç, kayıp ve yerinden edilme ile birlikte oluşan travmayla baş etme durumlarında çalışma yapılacak yerin kişiler üzerinde etkisi kaçınılmazdır. Duruma göre psiko-sosyal çalışmanın yapılacağı yer travma yaşanan yerleşim yerinin dışında olabileceği gibi yine aynı yerleşim yerinde de çalışma yürütülebilir. Bu noktada riskler ve avantajları derinlemesine inceleyip gözden geçirmek gerekir. Çalışma planlanan mahalle veya ilçede çatışma eğer sıcağı sıcağına devam ediyorsa öncelikle güvenlik açısından o bölgede psiko-sosyal çalışma yürütmek pek olanaklı değildir. Yine böyle bir ortamdaki çalışmada çocuklar, kolaylaştırıcılar ve çalışmayı koordine eden ekibin muhtemelen çalışmaya adaptasyon sorunu doğacaktır. Üstelik çatışmanın sıcaklığıyla büyük çoğunluktaki aileler çocuklarını güvenlik kaygılarından dolayı çalışmaya katmak istemeyecektir. Bu vb. durumlarda çalışma yeri kısmen daha güvenli ilçe veya mahallelerde yürütülerek çocuklar çalışma saatlerinde mekana taşınabilirler. Bizim çalışmaya başladığımız 2016 Mayıs'ında güvenlik problemleri tamamen giderilmemesine karşın sıcak bir çatışmanın Diyarbakır'ın Sur ilçesinde devam etmediği göz önünde bulundurularak çalışma mekanı Diyarbakır Sur ilçesi olarak uygun görülmüştür. Psiko-sosyal çalışmanın insanların kendilerini bütünleştirdiği mahalle/ilçe/şehir/ülkede yürütülmesi insanların var olan durumla yüzleşme ve rehabilitesi konusunda yararları da vardır. Hele çocuklardaki sahiplenme duygusunun yoğun olduğu düşünülünce, çocuk için kendi mahallesinde olmak ve çalışmaya kendi mahallesinde katılmak travmasında veya zedeleyici duyguların onarılmasında destekleyici olacaktır. Çalışma mekanı çocuklar için bir oyun alanıdır! Her ne kadar ruh sağlığı ve sanat alanından kolaylaştırıcıların çalışma yürüttüğü; oyun terapisi, sanat terapisi ve psiko-drama yöntemlerini kullanarak psiko-sosyal bir çalışma yapılsa da çocuklar açısından o mekan salt bir oyun alanıdır ve kendi mahallesinde bu yönlü bir oyun alanının olması iyileştirici bir etki yaratabilir. Bu minvalde İskender Paşa Mahallesi, Yalıbahçe 1. Sokak, Karadeniz Apartmanında apartmanın üç katı kiralandı. Anzele Parkı civarında Karadeniz Apartmanında her biri 3 odalı 3 daire tutuldu. Biri, çocuklara ait dokümanların (Aileleri ile ilgili yapılan görüşme sonucunda çocuklara dair ruhsal ve mental bilgilerin olduğu görüşme formları), kırtasiye ve hijyen malzemelerinin bulunduğu diğer ikisi ise çocuk çalışmalarının yürütüleceği odalar şeklinde hazırlandı.

Çalışma mekanının bahçesinin olmaması, çalışma aralarında hava alma ve dinlenme için çocuklar ve kolaylaştırıcılar açısından büyük bir dezavantaj oluşturmuştur. Aynı zamanda çalışma mekanının bakımsız olması ve tuvalet, lavabo gibi alanların çocuklara uygun şekilde dizaynı konusunda yetersiz kalınmıştır. Bu bakımdan çalışmanın yürütüldüğü dönemde bu eksiklikler daha bariz görülmüş; çocukların istek ve geri bildirimleri, on beş günlük akran toplantıları, çalışmanın aylık genel değerlendirme toplantılarında bu konular kolaylaştırıcılar ve koordinasyon ekibi tarafından değerlendirilip çalışmanın dördüncü ayından sonra mekânın değiştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Projenin gerekleŖtiđi son 6 ayda mekân fiziksel sıkıntılardan dolayı deđiŖtirildi. Kullanılan yeni mekân tarihi yapıya sahip bir konak olup bahçesi ve terasının olması önemli bir avantaj olmuŖtur. Odalarının, salonun, tuvalet ve lavabo gibi s¼rekli kullanılan yerlerin eski alıŖma mekanına kıyasla daha bakımlı ve temiz olması da yeni alıŖma mekanının olumlu özelliklerinden olmuŖtur. Yeni alıŖma mekanı çocukların, grup alıŖmalarının olmadığı zamanlarda da kullandığı sıklıkla uğrayıp zaman geçirdiği bir “ocuk evi” olarak anılmaya başlanmıŖtır. Sur ilçesinin tarihi dokusundan kaynaklı sokakları oldukça dar, cadde ve arŖıları da bir o kadar kalabalıktır. Bu özelliğinden kaynaklı çocukların rahatça oyun oynayabileceği bir bahçe/alan/meydan olanağı oldukça kısıtlıdır. Bahsettiđimiz nedenlerin etkisi ve çocuklar için kolaylaŖtırıcılar eŖliđinde güvenli bir oyun alanı olması hasebiyle mevcut proje için kullanılan mekan, çocuklar tarafından “ocuk evi” tanımlamasına sahip olmuŖtur.

alıŖma anında daha rahat hareket kabiliyetinin olması açısından ince ve rahat giysilerin giyilmesi, varsa mont, bere, atkı, kaban vs. ıkarılması önerilir. GevŖeme egzersizleri ile çocukların alıŖmaya başlamadan rahatlaması ve enerji boşaltımı sağlanır. Bu rahatlamaların sağlanması için fiziksel koŖullar oldukça önemlidir. Sıcaklık, ışık, ortamın gereksiz uyaranlardan arındırılması bv. gibi. Yeni alıŖma alanının ısıtılması konusunda ısıtıcıların yetersiz kalığı, alıŖma yerinin tarihi dokusundan dolayı (Diyarbakır’daki tarihi yapılar bazalt taŖlarından inŖa edilmiŖtir. Bazalt taŖları geç ısınıp geç soğurlar) mekanın geç ısınması kimi zaman alıŖmaya adapte olma konusunda aksaklıklar yaratmıŖtır.

alıŖmaya Katılacak ocukların Belirlenmesi

alıŖmaya katılacak çocukların evleri ziyaret edilerek ebeveynleri ile gör¼Ŗmeler gerekleŖtirildi. Bu gör¼Ŗmeler için “Aile Gör¼Ŗme Formu” olarak adlandırdığımız gör¼Ŗmenin genel amacına dön¼k sorular içeren bir form hazırlandı. Formun içeriği koordinasyon ekibi ve kolaylaŖtırıcılar arasında yapılan toplantılarda Ŗekillendirildi. Ebeveynler ile gör¼Ŗme yapalar çocuklarla bire bir alıŖma yapacak olan kolaylaŖtırıcılar oldu. Gör¼Ŗmede kolaylaŖtırıcılar kendilerini ve Lotus Genç Alan Derneđini kısaca tanıtıp yür¼t¼lecek alıŖma hakkında ebeveynleri bilgilendirmişlerdir. Ebeveynlere formda, travmanın derinliğini yüzeysel Ŗekilde algılayacak bir yöntem ile hazırlanmış soruları, çocukların yaŖ, cinsiyet, eğitim ve sağlık bilgilerini öğrenecek sorular yönlendirildi. Bunların

yanı sıra sokağa çıkma yasakları boyunca çocuklarında meydana gelen - olası/beklenen/tahayyül edilen- ruhsal ve davranışsal değişimi içeren maddeler sıralanarak bunlardan herhangi birini gözlemleyip gözlemediklerine dair sorular soruldu. Bunları gidermek için ise şimdiye kadar profesyonel destek alıp almadıkları, ücretsiz profesyonel destek sunulması halinde alıp almayacakları öğrenildi. Nihayetinde iletişim bilgileri alınıp çocuklarıyla çalışacağımıza dair izin istendi. Görüşülen kimi aileler çocuklarını çalışmaya katmalarına karşın kimi aileler çekimser davranıp çocuklarını göndermek istememişlerdir. Yine izin alınan ailelerden bazıları da çalışma başladıktan sonra çocuklarını göndermekte çekimser davranmıştır. Bu durum değerlendirilip nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Gözlem ve değerlendirmelerimiz sonucunda;

- Çatışma sonrası ortaya çıkan güven problemleri; çatışma, savaş, göç vb. durumlarda ve hemen sonrasında insanların bireysel özerk alanları yıkıma uğrar. Buna bağlı olarak kişilere ve kurumlara da güven aynı derecede zedelenir. Bu durumlarda ebeveynler çocuklarına karşı daha korumacı yaklaşabilir, herhangi bir aktiviteden uzak tutmak isteyebilirler.

- Çalışmanın öneminin yeterince anlaşılabilmesi/anlatılamaması; savaş ve çatışmaların insan zihninde ve davranışlarında yaratabileceği tahribatların, bu tahribatları en aza indirmek için yapılan psiko-sosyal çalışmanın öneminin görüşülen aileler tarafından yeterince anlaşılabilmesi ya da aile görüşmelerine gidilirken bu önemin çalışmayı yürütenler olarak yeterince anlatılamadığı, değerlendirilebilir.

Aile görüşmelerine çıktığımızda insanların ihtiyaç ve isteklerini, beklentilerini, genel anlamda içinde buldukları durumu daha iyi anlama ve gözleme fırsatı bulduk. İnsanların kapılarını çalıp evlerini ziyaret ettiğimizde öncelikli olarak ekonomik yardım amaçlı evlerini ziyaret ettiğimizi sanıp, yaşadıkları maddi zorluklardan bahseden ebeveynlerin sayısı bir hayli çoktu. Farkındayız ki bu çalışma tüm insanların her ihtiyacına (barınma, beslenme vb.) yönelik değildir. Çalışmamız belirli zamanlarda çocuklara psiko-sosyal destek sağlanacağı, çocukların yaşadığı travma ile baş edebilecekleri mekanizmalar geliştirmelerine yardımcı olabileceği bir çalışmadır. Ama durumun tam olarak anlaşılabilmesi ve çalışmanın sınırlılıklarını bilmek açısından kimi gözlemlerimizin oldukça önemli olduğunun düşünmekteyiz.

Bu gözlemlerimiz;

- İnsanların temel ihtiyaçları (yeme, içme, barınma, güvenlik gibi) karşılanmadan yapılan psiko-sosyal vb. çalışmalar eksik kalacaktır. Beslenme, barınma gibi ihtiyaçları daha karşılanmayıp görece çok zor durumda olan ebeveynlerin yapılan çalışmaya pek ilgisiz kaldıkları gözlenmiştir.

- Çocuklardan daha çok (çocuklar yaşadıkları travmayı dile dökemediklerinden olabilir) yetişkinler psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

- Yaptığımız çalışmanın geç kalmış olduğunu, böyle bir çalışmanın daha önceden yapılması gerektiğini, görüştüğümüz ailelerin çoğunluğu dillendirmiştir.

LOTUS GENÇ ALAN DERNEĞİ SAHA ÇALIŞMA FORMU

Lotus genç alan derneği Sur'da çocuklarla psiko-sosyal atölyeler düzenleyip sosyal çalışmalar yürüten çocuk dostu bir dernektir.

Çalışmalarımız çocukların iletişim becerilerini güçlendirmeyi, öz güveni arttırmayı, farkındalık sağlamayı, sosyal becerileri arttırmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma kapsamında 10 kişilik çocuktan oluşan kapalı gruplarla iki kolaylaştırıcı (SHU, Psikolog, okul öncesi öğretmen, sosyolog) eşliğinde her CUMARTESİ ve PAZAR sabah/öğle vakitlerinde bir dizi etkinlik düzenleyeceğiz. Bu etkinliklerimiz müzik, resim, tiyatro, drama gibi eğlenceli aktiviteler olacaktır.

Mekanımız, Anzele Parkı'nın hemen yanında olup siz anne babalar da mekanımızda misafir olarak bizi ziyaret edebilirsiniz.

Ailenizde bu çalışmaya katılmak isteyen çocuklar varsa size birkaç sorumuz olacaktır.

- **Adı Soyadı :**

Telefon :

Adres :

- **Evde Yaşayan 4-15 yaş demografik bilgileri:**

Adı Soyadı

Doęum tarihi

(yıl)

2002-2013

Yılları Arası

Cinsiyet

Eğitim Durumu

Eęitime Devam Durumu

Ruhsal veya fiziksel bir hastalığı var mı ?

• **Surdaki sokağa çıkma yasakları ve sonrasında çocuklarınızda gözlemlediğiniz ruhsal ve davranışsal değişimler var mı?**

- Uyku düzeninde bozukluk (uyuyamam, tek başına uyumaktan korkma, kabus görme, gün içinde rüyaları ile çok meşgul olma vs)
 - Baş ağrısı, karın ağrısı gibi fiziksel şikayetler
 - Kendini suçlayıcı konuşmalar
 - Konsantrasyon güçlüğü, dikkat sorunları
 - Derslerinde başarısızlık
 - İçe kapanma
 - Altına kaçıırma, parmak emme gibi gerileme davranışları
- Ya da

• **Evdeki 4-15 yaş arası çocukların müsaitlik durumu**

- Cumartesi / Sabah
- Cumartesi / Öğle
- Pazar / Sabah
- Pazar /öğle
- **0-4 Yaş arası çocuklarınızda duyma / İşitme problemi var mı?**

6)Bu aktivitelere çocuklarınızın katılmasını ister misiniz?

Çalışmaya başlarken genel motivasyon ve aile ile iletişim

Çalışmayı yürütecek ekibin neredeyse tamamı bu süreçte en azından ikincil travma yaşamış veya ikincil travma yaşayacak koşullara maruz kalmışlardır. Bu durum çalışmayı yürütenler tarafından kendi sağaltımlarını yapmaları açısından da yarar sağlar. Kişinin yaşadığı ikincil travmanın üstesinden gelmenin önemli noktalarından biri travmayı yaşamış kişi veya gruplara belli aşamalarda destek sunmaktır. Çalışmayı yürüten ekibin bu anlamda motivasyonu üst düzeyde gözlemlenmiştir.

Çocuklar ve ebeveynleriyle aynı travma sürecinden çalışma yapan ekibin de geçmesinden dolayı aile ile iletişim konusunda zorlanılmadı. Travma sürecini atlatmanın ilk evrelerinden biri kendi travmasını yaşamış ya da bu durumu anlayabilecek bireylerle dayanışma içerisinde olmaktır. Bu durum hem ailelerle iletişimi güçlendirmiş hem de kendi travmamız ile baş etmede bizlere büyük güç kazandırmıştır. Savaş döneminde savaşı sonlandıracak sivil gücü kendinde bulunduramamak, yaşanan acılara engel olamamak da insanların ruhsal bir bunalım

yaşayarak, kendini yetersiz hissetmesini sağlar. Bu yetersizlik de ağır bir travmaya neden olabilir. Kendi travması ile aynı travmayı yaşamış bireylerin ruhsal durumunu iyileştirmek için çalışmalarda bulunmak insanın kendi travmasını tedavi etmede de oldukça yararlıdır. Bunun yanında kendi travmasını iyileştirme girişimlerinde çocuklar ile iletişime geçmek kendini sağaltım açısından oldukça önemlidir. Zira yetişkinlerin; anksiyete, kaygı, umutsuzluk, korku, ruh halinde belirsizlik, kararsızlık durumları -psikolojik olarak bu durumların öğrenme sonucu gerçekleştiği veya öğrenme sonucu arttığı göz önünde bulundurulursa- daha yüksektir. Bu bağlamda çocuklara temas edebilmek kendi anksiyete, korku ve belirsizliklerinden kurtulmak için rehabilite edici bir yöntemdir.

Program belirleme

Her grup için 2 aylık bir program belirlenmiştir. Psiko-sosyal çalışma için 2 aylık bir çalışma süresi yeterli olmayabilir. Hele savaş ve çatışmalardan kaynaklı oluşan travma ile baş edebilecek mekanizmaların çocuklarda geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma için 2 aylık bir süre kısıtlı kalacaktır. Çatışma süresi ve sonrasında çocuklarda güvenli alan algısı tahrip olur. Zaten ilk tanışılan insanlarla bu güven alanının oluşması için belli bir zaman gereklidir. Daha sonra çocuğun yaşadıklarının farkına varıp anlamlandırması ve yeniden inşa sürecine girmesi planlanır. Bu aşamaların sağlıklı ilerlemesi için belli bir zaman gereklidir. Örneğin; çocuğun grup arkadaşlarına, kolaylaştırıcılara, mekana karşı bir güven duyup sevgi bağı oluşmadan çocuğun yaşadığı durumu anlayabilmesi ve kendini rahatlıkla ifade etmesi beklenmemeli. Bu konuda zamanın kısıtlı olmasından kaynaklı 2 aylık grup çalışmaları yetersiz kalmıştır. Bu ve benzeri çalışmalarda çalışma süresi 3 aydan az olmamalıdır.

Eğitmen eğitimi ve sonrasında ortak bir etkinlik havuzu oluşturularak grup dinamiğine, çocukların istek ve arzularını da dikkate alarak her grup kolaylaştırıcıları kendi programını belirlemiştir. Çalışmada uygulanan modüle uygun, çocukların ihtiyaç ve istekleri baz alınarak çalışma yürütülmüştür.

ÇALIŞMAYA DAİR VERİLER

Çalışma Mayıs 2017 başlamıştır. İki aylık periyotlar şeklinde ilerleyerek toplamda 700 çocuğun ebeveynleri ile ön görüşme yapılmış, bu 700 çocuktan 408'i çalışmaya dahil olmuştur.

*4-6 yaş aralığı (okul öncesi) grubu,

*7-11 yaş grubu,

*12-15 yaş aralığı (ergen) grubu olmak üzere çocuklar üç gruba ayrılmışlardır. Genel itibariyle 12-15 yaş grubunda aksamalar yaşanmıştır. Bu yaş aralığındaki çocukların önemli bir kısmı okul dışında, yaşadıkları maddi sıkıntıların da etkisiyle çalışıyor olmalarından düzenli olarak çalışmaya katılmamışlardır. Çoğunlukla bu yaştaki kız çocukları ise evde annelerine ev işlerinde yardım etmektedirler. Bu yaştaki çalışmayan çocukların dahi çalışmaya katılımında aksamalar olmuştur. Ergenlik dönemi özellikleri göz önünde bulundurulunca kimi çocuklar herhangi bir yardım almayı (psiko-sosyal) reddedebilirler. Güçlü olduklarını ve herhangi bir desteğe ihtiyaç duymadıklarını kanıtlama girişiminde bulunabilirler.

Çocuklara İlişkin Gözlem ve Veriler

Etkinlik esnasında gözlenebilen değişimler;

İlk haftalarda kimi çocukların ağlayarak sınıfı terk etmek istediği,

Grup etkinliklerine katılmadığı,

Grup etkinliklerini engellemeye yönelik davranışlar sergiledikleri,

Çocukların patlama vb. seslere karşı korktuğu ve aşırı duyarlı oldukları,

Aynı zamanda tuvalet ve lavabo gibi çocukların yalnız kaldığı alanlarda korktuğu,

Tuvalet ve lavabo kapılarının açık bırakılmasını istedikleri görülmüştür.

Çalışmanın devam eden zamanlarında büyük oranda bu davranışlarda olumlu değişimler meydana gelmiştir. Etkinliklere katılım çalışmanın başlarına göre çok büyük bir oranda artmıştır.

Duyguların ifade edilmesinde daha saldırgan ve yıkıcı yönlerin ön plana çıktığı çocuklarda olumlu duygular ön plana çıkmış, duygulardaki olumlu değişimler davranışlara da yansımıştır. Çalışmanın sonlarına yaklaşıldığında çocukların saldırgan davranışlarında (arkadaşlarına karşı, etkinlik sırasında araç ve materyallere karşı, oyuncaklara karşı, kolaylaştırıcılara karşı, bahçede yapılan etkinliklerde hayvanlara karşı vb.) önemli bir azalma gözlenmiştir.

Arkadaşlık kurma ve sürdürme konusundaki becerilerinin genel anlamda kötü olmadığı, arkadaşlık kurma ve kaynaşma konusunda daha çekimser davranan çocukların da ısındırıcı ve kaynaştırıcı etkinlikler ile daha iyi seviyeye geldikleri gözlenmiştir.

Kendini ifade etme konusunda zorluklar yaşıyan çocukların çalışmada uygulanan etkinlikler ile kendini ifade etme olanağı tanınması, yeni arkadaş edinme, çocukların oyun ve sanatsal etkinlikler ile duygularının dışı vurulmasını sağlayarak çalışma sonrasında olumlu değişimler görülmüştür

Çocuklara dair önceden bilgisi edinilen ve çalışma esnasında da gözlemlenen; korku, uyku düzeninde bozukluklar, içe kapanıklık, şiddet davranışları, konuşma bozuklukları, tanıdığı nesne ve kişilere aşırı bağlanma, okul başarısında düşüş, dikkatte azalma/bozulma, aşırı hareketlilik, seslerden ürkme, altına kaçırma, yalnız başına kalması gereken tuvalet/banyo gibi yerlerde tek başına kalamama gibi davranış ve duygu durumlarında olumlu gelişmeler hem kolaylaştırıcılar tarafından hem de ebeveynleri tarafından gözlenmiştir.

Şiddet içeren oyunların oynanmasında kısmen azalma gözlenmişse dahi tam anlamıyla ortadan kalktığı görülmemiştir.

Çocukların polis/asker gördüklerinde oluşan korku, kaygı ve polise/askere yönelik şiddet davranışlarında değişiklik gözlenmemiştir. Bu konuda kesin yargılara varmak doğru olmayacaktır. Zira bu durumu gözleme şansımız olmamıştır.

Çocuklara İlişkin Değişkenlerin Çalışma Üzerindeki Etkileri

Grup içerisindeki çocuklar arasında yaş farkının fazla olması dezavantajdır. Yaş farkının fazla olması yapılan etkinliklerde yaş grubuna hitap edebilme açısından zorluklar yaşatmaktadır. Örneğin üç buçuk yaş ile altı buçuk yaş arasındaki algılama düzeyi, etkinliklerde aktif rol alma hali, fiziksel ve mental olgunluk düzeyleri farklılıklar göstermektedir. Okul öncesi grup için 4-6 yaş aralığı olmasına rağmen buna benzer durumlar görülebilmektedir. Ki değer yaş gruplarında bu yaş farkı daha fazla olmaktadır.

Kardeşlerin aynı grupta yer alması çalışmanın kimi zaman, çocuklar açısından sağlıklı ilerleyememesine neden olmuştur. Böyle durumlarda çocuklardan en az biri kendini rahat ifade edemeyebilir, kendini veya kardeşini sınırlandırabilir, utangaçlık yaşayabilir, herhangi bir durumda ebeveynlerine şikayet edilme korkusu taşıyabilir. Örneğin gruplardan birinde; aynı grupta büyüğü erkek, küçüğü kız olan kardeşlerden kız çocuğunun içe kapanık, kendini ifade etmede güçlük çektiği görülmüştür. Çalışmanın bir haftasında erkek kardeş çalışmaya gelmeyince kız çocuğu kendini ifade etmede ve etkinliklere katılma konusunda daha aktif davranmıştır. (Bu durumun, toplumda var olan cinsiyet kalıp yargılarından kaynaklanma ihtimali yüksektir. Erkeğin kadını koruyup kollama, kadının erkek karşısında daha pasif rol alması gerektiği kalıp yargıları aile ve çevreden çocuklara aktarılma süreci sonrasında gerçekleşmiştir.) Kardeşlerin aynı grupta yer almaması amaçlanmıştır ancak kimi zaman zorlayıcı unsurlar kardeşlerin aynı grupta olmasını zorunlu kılmıştır. (Kardeş çocukların aynı

grupta olmaması dahilinde ebeveynlerin çocuklarını çalışmaya dahil etmeyeceklerini söylemesi gibi)

Çalışmanın Etkililik Düzeyi

Çalışma Sur'da savaş mağduru çocuklara yönelik psiko-sosyal destek ve travma ile baş etmeye yöneliktir. Ailelerin yaşadıkları travmaya dayalı yanlış davranış ve yaklaşımları ya da çocuklarda oluşan travmaya karşı yanlış davranış ve yaklaşımları, zamanının çoğunu aileleriyle birlikte geçiren çocukların tek başına rehabilite edilmeye çalışılması açısından sınırlılık göstermiştir. Gerek çalışmaya başlamadan önceki aile görüşmelerinde gerekse çalışmanın sürdüğü dönemde (ailelerin çalışma mekanını ziyareti, ev ziyaretleri, aileler ile telefonla görüşmeler) bu durum gözlenmiştir. Her ne kadar bireysel görüşme ve ev ziyaretleri ile bu durum giderilmeye çalışılsa da eksik kalmıştır. Yaşanan tüm eksikliklere rağmen bu çalışmanın hem çocuklar açısından hem kolaylaştırıcılar açısından önemi kayda değerdir.

Sevgi ve güven alanı oluşturma

Bu aşamada;

1. Çocukların birbiriyle ve kolaylaştırıcılar ile tanışmasını sağlamak
2. Çocukların ve kolaylaştırıcıların birbirine güven duymaları ve rahat etkileşimde bulunabilmelerini için grup kurallarının oluşmasını sağlamak
3. Çocukların, birbirlerinin gruptaki beklentilerinin farkına varmasını sağlamak
4. Eğitmenin, çocukları anlaması, çocuklar için bir dışa vurum aracı olan resim çizmek ile resim çizmesini sağladığı bir aşamadır. (Grup çalışmasının sona erdiği haftada da çizilir ilk haftayla mukayese edebilmek için)

- Çocuklara resim yaparken amacın güzel resim yapmak değil duygu ve düşüncelerini kendileri açısından ifade etmek olduğunu belirtilir. Somut olarak belli bir şeye benzemesinin bile gerekmediği vurgulanır.

- Her türlü çizime izin verilir, somut veya soyut tüm resimler de kabul edilir.

- Çocuklar isterlerse resimlerini saklayabilir, çöpe atabilir veya hiç kimseye göstermeyebilirler.

- Resmi, bir iletişim aracı olarak düşünülür. Renk ve biçimler her çocuğa farklı şeyler ifade edebilir. (Çocuğa resimde ne anlatmak istediği sorulabilir, ama asla yorum yapılmadan sorular sorulur)

- Resim çocuğun duygu ve düşüncelerinin sadece bir kısmını yansıtır. Tek bir resimden yola çıkarak çocuk hakkında minik tespitler, tanımlamalar yapılabilir fakat çocuğun tüm yaşantısı hakkında kesin yargıya varılamaz. Eğer resim hakkında konuşmak isterse çocuğa resmin ne ifade ettiğini sormak onu daha iyi anlamana yardımcı olabilir. Çocuğun resim kaparken bulunduğu ortam, o an ki duygu durumu, kaygıları, kendini ne kadar rahat ifade edebileceği ortamın sunulduğu, fiziksel koşullar gibi durumları tümüyle değerlendirmek gerekir. Çocuğu çizeceği herhangi bir nesne veya figürün her koşulda aynı anlama gelmeyeceğini bilmek gerekir.

* Çocuklara “hepimiz olumsuz duygular yaşadığımız bir dönemden geçiyoruz. Korku, kaygı, mutsuzluk, üzüntü gibi duygular yaşayabiliriz. Kimilerimiz evlerimizden taşındık. Kimilerimizin okulları değişti. Bazen yaşadığımız durumları anlamlandırmakta güçlükler yaşayabiliyoruz. İşte bizler bütün bu yaşadıklarımızın ne olduğunu anlayabilmek, olumsuz duygularla baş etmek ve mücadele etmek için buradayız. Birlikte oyunlar oynayarak kendimizi iyi hissetmek hem kendimize hem gruptaki diğer arkadaşlarımıza yardımcı olmak, yan yana gelerek güçlenmek ve yeniden umut etmek için bir aradayız. Yine rahat bir şekilde oyunlar oynayalım, eğlenelim, etkinlikler yapalım, “dayanışma” içinde olalım istiyoruz. (Burada dayanışma, yardımlaşma ve dayanıklılık üzerine konuşulabilir). Bu bize arkadaşlarımıza ve ailelerimize iyi gelecektir.” Gruba, yaşadığımız olumsuz duygularla baş etmek için bir çalışma yapılacağı, olumlu duygular ve paylaşımlar geliştirmek için 8 haftalık bir planın olduğu açıklanır. Haftada bir kez (duruma göre) toplanılacağı, çalışmanın yaklaşık olarak 120 dakika süreceği, çalışma sırasında yapılacak etkinlikler hakkında bilgiler verilir.

* Grup kurallarının amaçları açıklanır. Grup kurallarının çalışmaya sağladığı yararlar üzerinde durulur. Kurallar kolaylaştırıcılar tarafından oluşturulmaz. Çocuklar ile ortaklaşa uygulanabilecek maddeler içerir. Bu noktada kolaylaştırıcının rolü, grubun ortak kuralları oluşturulurken çocukların zorlandıkları yerlerde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektir. Grup kuralları oluşturulduktan sonra bunun grubun kuralları olduğu ve herkesin bunları uyması gerektiği belirtilir. Bunlar renkli bir kartona yazılır ve üstüne çocuklarla birlikte kararlaştırılan bir isim yazılıp verilir. Herkesin görebileceği bir yere asılır. Örnek kurallar:

- Kimse kimseyi fiziksel veya sözel olarak incitmeyecek. Birbiriyle kavga etmeyecek ve kötü ya da aşağılayıcı söz söylemeyecek.

- Konuşana saygı gösterilmeli ve dinlenmelidir.

- Konuşulanlar gizli kalmalıdır.

- Devamlı katılım

* Çocuklara grupta neler kazanmak istediği sorulur. Yardımlaşma, dayanışma, oyun oynama örnekleri verilir. Daha sonra çocukların verdiği örnekler, ne söylerlerse, renkli bir kartona ya da tahtaya yazılır ve bunun bizim gruptan “çıkış biletimiz” olduğu söylenir. Çıkarken bunların çocuklar tarafından beklendiği ifade edilir.

Sosyal-Duygusal etkileri

*güvenli alan oluşturur.

*kendilerini ifade etme olanağı tanır.

*arkadaşlık ilişkisini geliştirir.

*kontrol duygusunu hatırlama davranışı ile geliştirir.

*özgüveni artırır.

*etrafındaki destekleyici ve güven veren sosyal ilişkilerin farkına varmasını sağlar.

*kendi duygularını farklı şekilde ifade eder.

*sosyal ilişkilerde kendi konumunun farkına varır.

*çocuğun belirlenen kurallar üzerinden sınırlara saygı duymasını hatırlatır.

*birlikte yaşamın yol ve yöntemleri hissettirilir.

Farkına varma ve anlamlandırma

Bu aşamada ise;

*Var olan uzak duyguları yakına getirmek

*Soyut olan duyguları somutlaştırma

*Duyguların birbirini çağrıştırması

*Var olan kendi yarasını onarabilmek için, yol ve yöntemlerin farkına varmak

*Yalnız olmadığını hissedebilmek

*Sorunlarla baş edebilme

*Çözüm yolları bulabilme

*Empati kurabilme

*Kendini ifade edebilme

*Hayal güçleri zenginleştirme

*Duyguyu somutlaştırma

*Duyguyu tanıma

*Kompozisyon yaratma

*Yaratıcı yollarla ifade etme

- Yukarıda olduğu gibi üç aşama şeklinde ilerleyen çalışmanın içeriği ise şöyledir;

- Tanışma Etkinliği
 - Biz kimiz? Neden buradayız?
 - Dostluk Ağacı
- 12 çocuk ve 2 kolaylaştırıcının birbirini tanıması, birbiri hakkında birtakım özellikleri bilmesi için tanışma etkinliği yapıldı.

‘MERHABA’ etkinliğinde çocuklar oda da gelişi güzel bir şekilde yürür, volta atar. STOP komutu verilince karşısına çıkan ilk kişinin elini tutar ve merhaba der ismini söyler.

- ‘EL ÇİZİMİ’ tanışmanın, tanımanın kapsamını genişletmek için yapılır. İlk hafta olduğundan mütevellit çocuklardaki çekinme ve utangaçlık hisleri tüm zamanların en üst seviyesindedir. Çocuklar, tanışırken sözlü olarak ifade etmekten çekindiği bazı özelliklerini yazarak, çizerek belirtmek isterler. Bir A4 kağıdına kendi elinin baskısı yapılır. Bu el istenildiği şekilde boyanır, desenler yapılır. Her bir parmak, bir özelliği temsil eder. Her parmak bir farklılığı temsil eder. Çocukların parmaklarıyla eşleştirdiği özellikleri; gezmeyi çok severim, kitap okumayı severim, bisiklet sürmek, başarılı taklitler yapmak, agresifim, sevecenim, iyimserim, iyilik yapmayı severim gibi...Çizilen ellerin olduğu A4 kağıdı ortaya dağınık şekilde atılır, çocuklar karışık atılan kağıtlardan birer tane alır ve kime ait olduğunu tahmin etmeye çalışır. Çocukların birbirlerini iyi dinleyip dinlemedikleri gözlemlenir. Bu etkinlik sonunda birbirleri hakkında daha çok bilgiye sahip olurlar.

*** Çocukların birçoğu ‘özgürüm, ben özgürüm’ yazmıştı. Yazarken birbirlerinden etkilenmiş olmaları muhtemeldir. Bu yüzden bir sonraki haftalardan biri için ‘özgürlük’ ile alakalı bir etkinlik geliştirildi.

Yeniden inşa

Bu aşamada;

Sosyal-Duygusal Etkenleri

*kendi duygularımı doğru bir şekilde ifade eder.

*başkasının duygusunu anlar ve ifade eder.

*var olan problem durumuna çözüm üretir.

*Yarasıyla yüzleşme

*Pratik düşünme, pratik çözüm

*Duygusal ve sosyal onarım

*Yaratıcı düşünme

*Sosyal ve Duygusal onarım

*Barışı anlayıp anlatabilmek

*Var olan kendi yarasını onarabilmek için, yol ve yöntemlerin farkına varmak

*Yalnız olmadığını hissedebilmek

*Sorunlarla baş edebilme

*Çözüm yolları bulabilme

*Empati kurabilme

*Kendini ifade edebilme

*Kontrol duygusunu sağlayabilme

COCUK DOSTU ORTAM ETKİNLİK FORMU

Eğitmen Adı ve Soyadı :

Etkinliđin Tarihi :

Uygulanan Etkinliklerin Adı :

Katılımcı Sayısı :

İçeriđe Dair :

Gözlem ve Deđerlendirmeler :

Kaynakça

Bee, H., Boyd, D.: *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, Çev.: Gündüz, O., Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009

Özdemir, S.: *Savaşın Çocuklar Üzerindeki Etkileri, Sağlık ve Umut*. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu, Kilis, 2017

Davison, G.C.: Neal, J.M., *Abnormal Psychology*, Çev. Edt.: Dağ, İ., Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, Haziran 1997

Santrock, J.W.: *Ergenlik*, Çev. Edt.: Siyez, D.M., Nobel Yayıncılık, Ankara, Eylül 2012

Taylor, S.E., Peplau, L.A., Seares, D.O.: *Sosyal Psikoloji*, Çev.: Dönmez, A., İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2010

https://amnesty.org.tr/uploads/Docs/displaced_and_dispossessed_-_tur4463.pdf

http://t24.com.tr/files/20161208114000_uluslarasi-af-orgutunun-sur-raporu.pdf

<https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-diyarbakir-ikkdan-sur-raporu-operasyonlar-bitti-denildikten-sonra-ilce-yok-edildi>

https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2016/09/2016.06.30-GABB_HasarTespitveZorunluGoc_Raporu_TR.pdf

https://www.unicef.org/turkey/pdf/_dcd05c3.pdf